

Detentiehuisen: hoe minder hoe beter!

Wie niet uit de maatschappij gestoten wordt, dient er achteraf ook niet in gere-integreerd te worden. detentieschade moet dan niet hersteld want niet veroorzaakt. Detentiehuisen mogen dus geen doel zijn, tot loutere transformatie van een bestaand penitentiaal park, maar moeten een middel blijven. En hoe minder men er van zou nodig hebben, hoe beter. In een ideale wereld zou het park aan detentiehuisen ook quasi leeg komen staan. Wie in een detentiehuis zijn gevangentijd zou doorbrengen, zou immers niet meer recidiveren, of althans minder. En dus moet men misschien al snel beginnen na te denken over het herbepalen van die huizen. En dat is wellicht eenvoudiger voor een 'huis' dan voor een panoptisch gebouw. Om maar te stellen: de oefening moet er niet in bestaan een antwoord te zoeken op de vraag op welke wijze het penitentiaal park kan omgeturnd worden van grootschalige gevangenis naar kleinschalige detentiehuisen maar wel: hoe kunnen we bereiken dat zo weinig mogelijk burgers in de gevangenis moeten om van strafrechtelijke conflictoplossing een succes te maken en in welk type faciliteiten moeten we de overigen dan onvermijdelijk opsluiten?

Burgers wonen in huizen, gedetineerde burgers dus in detentiehuisen?

'Geef mij het perfecte koppel, laat mijn een huis voor hen tekenen en ik organiseer hun scheiding'. Komt niet van mij maar van een architect wiens naam ik spijtig genoeg vergeten ben. Om maar te zeggen dat stenen een veilige haven kunnen creëren waar mensen in harmonie samen leven, maar evenzeer het tegengestelde kunnen veroorzaken. Dat de vormgeving van een huis of een verblijfplaats dus afstraalt op hoe bewoners er in leven en met elkaar omgaan, mag duidelijk zijn. En als het de incentive is van de Basiswet om gedetineerden voortaan als gedetineerde burgers te zien, drager van burger- en andere aanverwante rechten, dan hoort het recht op wonen daar wellicht ook bij. En is dit a priori misschien niet zonder meer te vereenzelvigen met het gedwongen verblijven in een totaal-instelling.

Burgers wonen ook in appartementen, al dan niet met gemeenschappelijke faciliteiten

Maar burgers wonen ook in appartementsgebouwen, met gemeenschappelijke faciliteiten. Om maar te zeggen: er bestaat niet zoiets als een ondubbelzinnige definitie van wat kleinschaligheid inhoudt. En bijgevolg bestaat er ook geen uniek model of concept voor een gebouw 'met geringe, overzienbare omvang' (dixit Van Dale, online verklarend woordenboek). En dus is het uitgangspunt (of de droom) van De Huizen dan misschien ook wat pretentius en moet de openheid van geest die de bedenkers doorgaans siert ook de ontwikkeling van andere varianten van kleinschaligheid stimuleren. Niet in het minst misschien om met het eigen concept niet geïsoleerd te geraken want een fremdkörper in de impliciete en intuïtieve perceptie van wat een penitentiaal landschap is of zou moeten zijn.

Small is niet enkel beautiful

Over de negatieve effecten van totaal-instellingen op de psyche maar evenzeer de sociale omgeving van gedetineerden is reeds voldoende geschreven. Verblijven in de anonimiteit van een massa creëert een artificiële wereld met weinig agogische toegevoegde waarde. Niet voor niets onderstrepen ook cursussen organisatiepsychologie dat vergaderen met meer dan 12 tot 15 personen onwerkbaar is. Bij uitbreiding kunnen we dan wellicht ook stellen dat een gemeenschapsregime uitbouwen met een grotere groep gedetineerden, een mythe is. Werken met kleine groepen gedetineerden is dus niet enkel meer aangenaam (misschien te aangenaam vanuit sommige invalshoeken), het is ook efficiënter. Wie in een zorgcontext werkt (en er is iets voor te zeggen om gevangenis als instellingen voor daderzorg te definiëren) weet dat een

groepsdynamiek potentieel rendabeler is dan de som van individuele begeleidingen. Dat infrastructuur een sleutelement is om een groep vorm te laten krijgen en er mee te werken, is een open deur intrappen. M.a.w.: 'geef mij een groep en ik teken er een huis voor' zou de architect van hierboven zeggen.

De beperking van de vrijheid van komen en gaan: to be revisited

De definitie die tegen de achtergrond van de Basiswet achter de vrijheidsberoving schuil gaat is dat het opgesloten zijn zich moet beperken tot een beperking van de vrijheid van komen en gaan. Dit impliceert afstand. Vrijheidsberoving is een bewuste optie om burgers aan het normale sociale verkeer te onttrekken. Geen enkele bron, met inbegrip van de bepalingen uit de Basiswet, preciseert de grens van die beperking. Bijgevolg wordt dit dominant ingevuld door (nog maar eens die draak van een fenomeen) die 'perceptie' heet. Bij afwezigheid van een wettelijke definitie of omschrijving ervan, is het moeilijk een maatschappelijk draagvlak te creëren voor concepten als 'De Huizen'. Net zoals de onvolkomen substitutie van het wettelijk bepalen van de 'doelstellingen van de gevangenisstraf' door de 'doelstellingen bij de gevangenisstraf' het ontwikkelen van een maatschappelijke consensus over penitentiaire strafuitvoering in de weg staat. Of een grondige communicatiestrategie hieraan voldoende kan remediëren, is dan de vraag.

En de veiligheid dan?

We kunnen natuurlijk niet omheen dit fenomeen dat momenteel ongeveer elk domein van het maatschappelijk leven beheerst: quid wat de veiligheid betreft? Wie duldt de aanwezigheid van een persoon, verdacht van of veroordeeld wegens terroristische feiten, in het detentiehuis om de hoek? Om maar aan te geven dat, los van het fetisj-gehalte van of de fobische status die begrippen als onveiligheid, dreiging en gevaar intussen hebben gekregen, zal ook in de ideale wereld een grens bestaan aan wat een samenleving kan verdragen (hier in de psychologische en niet in de sociale betekenis van het woord) aan nabijheid van medeburgers die feiten hebben gepleegd die al te zeer de gemoederen verontrusten.

En ook al zal ook in dit domein Pareto gelijk hebben, kan men (veronder)stellen dat maar 20% van de gedetineerden instaat voor 80% van de veiligheidsproblemen en dus een meer beveiligde, en maatschappelijk afstandelijker detentiestelling vereist en dat dus 80% van de gedetineerden wellicht over beveiligd wordt en in detentiecentra zou kunnen verblijven die niet enkel minder beveiligd zijn maar ook dichter aanleunen bij de reguliere maatschappelijke voorzieningen (inclusiever dus) Het zal een werk van heel lange adem zijn om de irrationaliteit van de vooroordelen die er ten aanzien van de figuur van 'De Gedetineerde' leven, te bestrijden. Ook hier geldt het psychologisch axioma: feelings are facts. En louter zwaaien met statistieken brengt in dergelijke context weinig aarde aan de dijk.

Om maar te stellen dat ook vanuit dit opzicht een monolithische invulling van kleinschalige detentiehuisen niet 'matcht' met een maatschappelijke realiteit en dat dit meer is dan een bekrompen kijk vanuit haalbaarheid. Het debat omtrent kleinschaligheid in de penitentiaire strafuitvoering in het algemeen en wat alternatieve detentiecentra betreft in het bijzonder, verdient niet gevoerd te worden binnen een gepolariseerde arena met fundi's en realo's. Daarvoor is het thema maatschappelijk veel te belangrijk en verdient ook dit het herhalen van het gezegde dat men (de mate van ontwikkeling van) een maatschappij herkent aan de wijze waarop ze met haar gedetineerde burgers omgaat.

En waar rond een fenomeen geen maatschappelijke consensus kan bereikt worden, is het aan de overheid om de lead te nemen, te experimenteren ook. Succes niet verzekerd, maar zij is ertoe veroordeeld.

R. Vandevoorde